

Nr 537

Av herr **Holmberg m. fl.**, om ökade anslag till polisen, m. m.

(Lika lydande med motion nr 463 i Första kammaren)

Statsmakterna har under många år sökt skapa trygghet för medborgarna. Vi har genom ett utbyggt system av pensioner och socialförsäkringar fått ökad trygghet i samband med t. ex. sjukdom, arbetslöshet och ålderdom. Men i ett viktigt avseende har tryggheten snarast försämrats: till följd av en växande och allt grövre brottslighet har medborgarnas säkerhet till liv, lem och egendom successivt minskat. Under de senaste decennierna har kriminaliteten ökat på ett ytterst oroande sätt. Den stigande kurvan har visserligen företett vissa ojämnheter och svårförklarliga egenheter, men detta ändrar inte bilden i stort. Denna ter sig dessutom så mycket allvarligare som inte minst de svåra våldsbrotten ökat.

Det har ofta omvittnats att många äldre personer, särskilt i storstäderna, knappast vågar gå ut efter mörkrets inbrott. Men också mitt på dagen förekommer överfall, då t. ex. åldringar brutalt slås ner. Under det nyss tilländalupna året har tidningarna vid flera tillfällen förmedlat skakande rapporter om hur personer blivit överfallna och t. o. m. i vissa fall miss-handlade till döds. Antalet våldtäkter och rån har ökat.

Enligt vår mening är det en av samhällets allra viktigaste uppgifter att ge medborgarna ett rimligt mått av trygghet mot brott. Ett fullständigt skydd kan inte åstadkommas — inget samhälle har någonsin lyckats med att tillhandahålla ett sådant. Vi hävdar emellertid med bestämdhet att situationen kan bli avsevärt bättre än vad den för närvarande är. Statsmakterna har icke ägnat den växande kriminaliteten den uppmärksamhet detta samhällsöndra rimligtvis borde påkalla. Denna uraktlåtenhet och försummelse när det gäller att dra de praktiska konsekvenserna av de allt tydligare varningssignalerna har hos stora medborgargrupper väckt berättigad oro. Det måste nu kunna krävas att samhället med större kraft och målmedvetenhet tar itu med brottslighetsproblemet. Från moderata samlingspartiets sida vill vi med skärpa understryka detta krav.

Kännedomen om de faktorer som ligger bakom den omfattande brottsligheten är bristfällig och fragmentarisk. Detta pekar, som ofta framhållits, på behovet av ökad forskning. Vissa omständigheter torde man dock — även i avsaknad av forskningsresultat — kunna anta ha ett samband med den växande kriminaliteten. Dit hör den under senare år ökade an-

vändningen av narkotika. Helt visst begås många brott som en direkt följd av narkotikapåverkan eller i syfte att skaffa pengar till inköp av narkotika. Brott som begås under narkotikapåverkan utförs ofta med alldeles särskild brutalitet.

En väsentlig roll i sammanhanget spelar också utan tvivel bristen på polis. Den som står i begrepp att utföra ett brott förutsätter nästan alltid att han inte skall bli fast. Man kan utgå från att vid planeringen av kupper och överfall upptäcktsrisken alltid spelar en betydande roll i kalkylen. Bedöms denna risk som liten eller närmast obefintlig torde brottet komma till utförande — om inte, lär den presumtive lagbrytaren i många fall föredra att avstå. Tyvärr är läget särskilt i de större städerna sådant att ungdomar och andra, som överväger att begå brott, med skäl kan räkna med obetydlig upptäcktsrisk. Statistiskt kommer detta förhållande till uttryck i den låga uppläringsprocenten. I själva verket är emellertid upptäcktsrisken ännu avsevärt mindre än den i och för sig låga procentsiffran anger. Många brott blir nämligen aldrig anmälda — allmänheten vet att fallen, åtminstone om det är fråga om lindrigare brott, kanske inte ens blir åtgärdade på grund av polisens bristande resurser. Och de som begår dessa brott vet det också. Det är därför de håller på med sin kriminella hantering — och fortsätter med den. Detta är särskilt allvarligt från den synpunkten att lindrig, obeivrad brottslighet inte sällan övergår i grövre kriminalitet.

Försummelserna i fråga om effektiv förstärkning av polisen är enligt vår mening icke försvarliga. En avsevärd polisiär utrustning måste komma till stånd. Det är viktigt att polisen förfogar över fordon och god teknisk utrustning. Men det är minst lika viktigt att fotpatrullerna i städerna kan öka. Särskilt i tätbefolkade områden med stor brottslighet ter sig fotpatrullering som oundgängligen nödvändig — patrullering med radiobil kan endast tjäna som ett komplement.

Brottslighetens djupare liggande orsaker lär endast kunna fastställas genom forskning. Tyvärr torde man få räkna med att några klarlägganden, som på ett avgörande sätt kan påverka grunderna i samhällets kriminalpolitik, inte är att vänta inom närmast överskådlig tid. I avvaktan på sådana resultat får man utgå från antaganden, som bär sannolikhetens prägel eller som förefaller ha stöd av erfarenheten.

Under årens lopp har i den kriminalpolitiska debatten från skilda håll anförts, att ungdomskriminaliteten åtminstone delvis kan höra samman med de ungas uppväxtförhållanden och hemmiljöer. Visserligen föreligger väl i det enskilda fallet inget givet kausalitetsförhållande. Det finns åtskilliga exempel på hur personer med otillfredsställande barndomsmiljö har utvecklats på ett föredömligt sätt och i vuxen ålder gjort samhället

och medmänniskor utomordentliga tjänster. Mycket tyder emellertid på att en olämplig uppväxtmiljö i varje fall hos labila och svaga naturer kan bidra till uppkomsten av kriminalitet och asocialitet. Det brukar, sannolikt med skäl, framhållas att en stabil och kärleksfull hemmiljö mer än mycket annat bidrar till barns och ungdomars harmoniska utveckling. Omvänt kan instabila hemförhållanden med söndring, promiskuitet, täta miljöbyten och kortvariga känslöbindningar bidra till att hos de uppväxande skapa en vantrivsel och emotionell torftighet som öppnar väg till ungdomsbrottslighet. Från den synpunkten borde samhället mer än som nu sker slå vakt om hem, familj och äktenskap. Vi finner det inte minst med tanke på den oroande stora ungdomskriminaliteten alarmerande att man nu synes förbereda en lagstiftning som innebär en försvagning av äktenskapet som institution och på sikt kan bidra till uppkomsten av mindre stabila hemmiljöer.

Vad beträffar påföljderna vid brott har kriminologiska experter framhållit, att det inte sällan framför allt är tanken på det polisiära ingripandet som har en återhållande effekt. Den presumtive brottslingen ser, menar man, mer till själva upptäcktsrisken än till det egentliga straffet, varom han kanske ofta inte har någon alldeles klar föreställning. Även om detta i och för sig skulle vara riktigt — något som i så fall utgör en extra skarp dom över samhällets uraktlåtenhet att ge polisen erforderliga resurser — så kan man inte bortse från att själva straffsatsen, särskilt vid grövre brott, kan ha en icke obetydlig preventiv effekt. Vem kan på allvar betvivla att fruktan för fängelsestraff allmänt sett spelar en betydande roll som brottsåterhållande faktor?

Vid bedömningen av straffskalan och därmed sammanhängande problem måste man också räkna med att straffet påverkar medborgarnas uppfattning om huruvida ett brott är svårt eller mindre svårt. En gärning, som är belagd med strängt straff, kommer i det allmänna medvetandet att framstå som synnerligen klandervärd. Man kan förutsätta att i ett sekulariserat samhälle föreställningen om mened som ett grovt brott i själva verket uppehålls av medvetandet att påföljden i regel är långvarigt frihetsberövande. På motsvarande sätt lär man på goda grunder kunna anta att brott, för vilka man påtagligt reducerar påföljden, efter hand kommer att uppfattas som relativt oskyldiga och föga klandervärda.

Samhället förfogar här över en styrningsmekanism, som måste nyttjas med största urskillning och under ständigt hänsynstagande till de sannolika konsekvenserna. När det numera i den kriminalpolitiska debatten från flera håll med ökad intensitet reses krav på att fängelsestraff i egentlig mening i allt mindre utsträckning skall ifrågakomma, så sker det med renodlat individualpreventiv motivering. Man framhåller att frihetsstraf-

fets resocialiserande effekt är tvivelaktig och gör gällande att påföljden i vissa fall snarast motverkar sitt syfte. Vi kan så till vida dela de kritiska synpunkterna på frihetsstraffet som vi anser själva vården på anstalterna liksom eftervården otillräcklig på grund av att de bristande personella resurserna ej fyller avsedd funktion. Vi vill i detta sammanhang hänvisa till våra i motioner till bl. a. 1968 och 1969 års riksdagar framförda synpunkter att det behövs mer av egentlig terapi i kriminalvården — social, psykologisk och medicinsk — samt att man vid utformningen av anstalterna och fastställandet av verkställighetsreglerna mer än hittills måste eftersträva att skapa ett för behandling och resocialisering tjänligt klimat.

Den ofta hörda föreställningen att man i betydande utsträckning skulle kunna ersätta frihetsstraffet med vård i frihet kan vi däremot icke dela. Vi håller före, att i allt fall de mer onyanserade kraven i den antydda riktningen bottenar i okunnighet och brist på verklighetssinne. Det finns — beklagligtvis — en omfattande och växande brottslighet, som man rimligtvis inte kommer till rätta med genom att ta bort vad som uppfattas som det egentliga straffet, nämligen frihetsförlusten, och övergå till en vård i frihet, vilken i själva verket skulle komma att betraktas som strafffrihet. En mera allmän förskjutning från fängelsestraff till frivård skulle enligt vår mening kunna leda till en ytterligare ökning av särskilt den grövre brottsligheten. Omfattande riskfyllda frivårdsexperiment vid grövre kriminalitet — såsom en eftergift åt en högröstad och i kriminalpolitiskt avseende extrem opinion — skulle förvisso stå i dålig samklang med allmänhetens rättsmedvetande och laglydiga medborgares rätt till och krav på förbättrat skydd mot kriminalitet.

Polisväsendet

Ett av de viktigaste leden i den brottsförebyggande verksamheten och i samhällets strävan att skydda den enskilde individen till liv och egendom utgör polisen. Under åtskilliga år har vi därför förordat att polisen bör förstärkas i snabbare takt än vad regeringen föreslagit. Vi har styrkts i vår uppfattning av de erfarenheter man fått av aktionen mot narkotikamissbrukare. Den koncentrerade insats av polis mot detta klientel, som påbörjades under föregående år, torde vara den avgörande orsaken till att den uppåtgående trenden beträffande begångna brottsbalksbrott brutits och att man under innevarande år kunnat registrera en viss nedgång i sådana brott.

En annan omständighet som talar för att polisen bör förstärkas är att ett mycket stort antal anmälda brott måste avskrivas på grund av personalbrist. I Stockholm räknar man sålunda med att närmare 70 % måste avskrivas. Detta är högst otillfredsställande, då det undergräver allmän-

hetens respekt för lagar och förordningar och minskar förtroendet för vårt rättsväsende.

Rikspolisstyrelsen har föreslagit att 977 nya tjänster inrättas, varav 775 för polismän. Därutöver har styrelsen bl. a. räknat med att 120 kvalificerade biträden bör anställas för att överflytta göromål från polispersonal till annan personal. Departementschefen har föreslagit att 300 polismanstjänster och att 80 kvalificerade biträdestjänster inrättas.

Även om övervägande skäl talar för att rikspolisstyrelsens framställningar, som i sig innebär en väsentlig nedprutning av polisdistriktens äskanden, borde bifallas, anser vi oss med hänsyn till det statsfinansiella läget inte kunna biträda styrelsens förslag. Vi vill emellertid föreslå att antalet polismanstjänster utöver Kungl. Maj:ts förslag ökas med 300. Dessutom vill vi förorda att antalet kvalificerade biträden utökas med 40 i förhållande till departementschefens förslag.

Hur fördelningen av antalet tjänster på olika distrikt skall ske bör ankomma på rikspolisstyrelsen att avgöra. Vid fördelningen bör dock särskilt storstädernas behov beaktas. De goda erfarenheterna av kvarterspolis bör enligt vår mening leda till en ytterligare utbyggnad av denna organisation. Kostnaden för den av oss förordade förstärkningen av polisen har beräknats till 10 miljoner kronor. Hänsyn har härvid tagits till att kostnaderna för övertidsarbete kommer att minska. Som en följd av vårt förslag bör utrustningsanslaget höjas med 0,5 miljoner kronor.

Polismans rätt till skadestånd

Från vårt håll har vid upprepade tillfällen framförts krav att polisman skall erhålla ersättning för kroppsskada, som åsamkats honom under tjänsteutövning. Riksdagen har ställt sig positiv till våra yrkanden och ansett att frågan snarast borde lösas.

År 1968, då frågan senast var uppe i riksdagen, framhöll första lagutskottet i sitt utlåtande (nr 43), sedan redogörelse lämnats för utskottets tidigare utlåtanden, bl. a. följande:

De anförda synpunkterna gäller alltså och har vuxit i styrka genom stegringen av antalet våldsbrott och den tilltagande användningen av skjutvapen i samband med brott, varigenom riskerna för polismännen i betydande grad har ökats. Även om polismännens ersättningsfråga inte kan ses isolerad, är det mot denna bakgrund enligt utskottets mening otillfredsställande att riksdagens ovannämnda framställning ännu icke lett till något resultat i förevarande hänseende.

I likhet med 1967 års riksdag, som också behandlade polismännens trygghetsfrågor, vill utskottet understryka angelägenheten av att förevarande spørsmål snarast möjligt får sin lösning.

Något förslag till lösning har regeringen emellertid ännu inte presenterat. Vi kan inte acceptera att regeringen på detta sätt nonchalerar riksdagens beslut och yrkar därför att förslag i detta ämne förelägges riksdagen i sådan tid att de nya bestämmelserna kan träda i kraft senast den 1 januari 1971.

Målsägandens rätt att utfå skadestånd

Genom den tilltagande brottsligheten tillfogas årligen stora skador på person och egendom. För den enskilde medborgaren är det en högst väsentlig fråga hur han skall kunna få sådan skada ersatt. Gällande rätt stadgar också att den som genom brott tillfogar annan skada i princip är skyldig att betala skadestånd. Desutom finns vissa föreskrifter som syftar till att öka den skadelidandes (målsägandens) möjligheter att rent faktiskt utfå skadestånd.

De möjligheter som står målsäganden till buds att få ersättning för liden skada är emellertid ej tillräckligt effektiva. Konsekvenserna blir därför att målsäganden i många fall själv får stå för den skada eller förlust som drabbat honom. Ju allvarigare och mera ingripande dessa verkningar kan vara för den enskilde — såväl till följd av brottslighetens stora omfattning som dess ökande farlighet — desto mera otillfredsställande framstår det från allmän synpunkt att den enskilde icke kan påräkna erforderligt bistånd från samhällets sida. Brottskadorna uppfattas dessutom som ett uttryck för samhällets oförmåga att upprätthålla lag och ordning.

Den enskildes rätt att hållas skadeslös vid rättskränkningar bör följaktligen skyndsamt göras till föremål för utredning. Som första lagutskottet framhöll i sitt utlåtande (nr 9) vid föregående års riksdag faller frågan om statens ansvar i förevarande sammanhang utanför ramen för den lagstiftning rörande skadestånd som nu förbereds i Kungl. Maj:ts kansli.

Hur skyddet för målsäganden närmare bör utformas är vanskligt att ange på grund av frågans komplicerade natur. Gottgörelse från staten i någon form kan vara en lösning — självfallet med rätt för staten att föra regresstalan mot skadegöraren i de fall då denne är känd. Det bör observeras att man på många håll utomlands, bl. a. i Storbritannien, under 1960-talet infört sådana statliga kompenstationssystem. Det förtjänar vidare understrykas att staten enligt gällande rätt i viss begränsad omfattning redan ansvarar för skador uppkomna genom brott. Det gäller beträffande rymlingar. Varför målsäganden skall vara mera gynnad om den av brott föranledda skadan tillfogats honom av en rymling än av t. ex. en villkor-

ligt frigiven är svårt att inse. Att skadeersättningsreglerna avser endast den som rymt från anstalt eller lämnat denna som frigångare eller erhållit permission förefaller godtyckligt. Ett slopande av denna begränsning skulle därför ligga i linje med motionens syfte.

Ungdomsbrottsligheten

I vårt alltmer komplicerade samhälle har många ungdomar stora anpassningssvårigheter. De första lagöverträdelserna sker ofta av tanklöshet. Påverkan från dåligt sällskap och längtan efter spänning är också inverkande faktorer. Under detta skede borde det vara förhållandevis lätt att återföra den unga människan till en ordnad tillvaro. Om utvecklingen däremot får fortsätta följer snart en brottsaktivitet, som det kan vara mycket svårt att bryta. Det är alltså i initialskedet som samhällets åtgärder har de största förutsättningarna att ge ett positivt resultat. Dröjsmål eller tveksamhet i behandlingen ökar riskerna för bestående skador hos de unga. Djupare sett är det mera humanitärt att söka rädda en medmänniska med ett bestämt ingripande på ett tidigt stadium för att motverka riskerna för honom att fastna i kriminalitet. Det torde emellertid vara svårt att ge några generella riktlinjer för hur ett ingripande skall ske. Den långa tid som förflyter mellan begångna, olagliga handlingar och påföljderna därav är otillfredsställande.

I åtskilliga länder söker man nya vägar för korttidsbehandling av unga lagöverträdare. Detta gäller bl. a. sättet och formerna för omhändertagandet samt behandlingen i rehabiliterande syfte. Utan tvekan torde vi ha åtskilligt av värde att hämta från forskning och försöksverksamhet i flera av dessa länder, särskilt beträffande snabbheten i handläggningen av ärenden som sammanhänger med ungdomskriminaliteten. De sätt för omhändertagande av ungdomar som vår barnavårdslag och brottsbalk medger bör kompletteras med någon form av korttidsbehandling, som kan sättas in i omedelbar anslutning till omhändertagandet. Sådant ingripande bör ske i samråd och samverkan mellan vårdnadshavare, barnavårdsnämnd, skola och polis och utgöra ett komplement till sådant omhändertagande för utredning som kan ske enligt 30 § i barnavårdslagen, vilken dock inte medger den av oss eftersträfvade snabba behandlingen av den omhändertagne. Åtgärderna bör i enlighet med vår allmänna syn på detta område utformas så att de kan sättas in omedelbart efter brottets begående.

Kriminologisk forskning

Under flera år har från moderata samlingspartiets sida framhållits nödvändigheten av att en kriminologisk forskning rörande allmänpreventio-

nens betydelse snarast igångsättes för att därmed en bättre grundval för kriminalpolitik och straffrättskipning skall skapas. Kungl. Maj:t har i augusti 1969 tillkallat sakkunniga för en systematisk forskningsplanering på kriminalvårdens område. Avsikten är emellertid att denna planering skall inriktas på forskningsobjekt som syftar till att mäta rehabiliteringseffekten av olika behandlingsåtgärder. Därvid skall i första hand sådana undersökningar komma i fråga som kan ge underlag för ställningstagande i fråga om kriminalvårdens praktiska utformning under den närmaste tiden. Vi finner detta initiativ värdefullt särskilt med hänsyn till att denna forskning så småningom skall kunna infogas i en vidare planering av forskningen inom kriminologien och angränsande fält.

Som tidigare framhållits från moderata samlingspartiets sida är kunskaperna om de olika brottspåföljdernas verkan mycket bristfälliga. Av grundläggande betydelse för en realistisk kriminalpolitik är avvägningen mellan allmänpreventiva hänsyn, rena skyddssynpunkter och individualpreventiva skäl. Forskningen rörande allmänpreventionens betydelse får därför inte komma i efterhand. Lika viktigt som det är att mäta rehabiliteringseffekten av olika behandlingsåtgärder är det att bedöma vilken betydelse den ena eller andra åtgärden kan ha för den allmänna laglydnaden (allmänpreventionen).

Vi anser det därför angeläget att en dylik grundläggande forskning snarast igångsättes och föreslår antingen att den nu tillsatta arbetsgruppen får erforderliga personella och ekonomiska resurser för att bedriva en dylik forskning eller också att en särskild kommitté tillsättes med ifrågavarande uppdrag.

Åberopande det anförda hemställes,

att riksdagen måtte

1. till *Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 828 250 000 kronor, varav 188 200 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. till *Lokala polisorganisationen: Utrustning* för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 15 700 000 kronor; varav 2 675 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att kriminologisk forskning rörande allmänpreventionens betydelse snarast igångsättes och att erforderliga resurser härför ställs till förfogande.

Stockholm den 28 januari 1970

Yngve Holmberg (m) Staffan Burenstam Linder (m) Leif Cassel (m)

Rolf Eliasson (m) Carl Eric Hedin (m) Astrid Kristensson (m)
i Moholm

Tage Magnusson (m) Karin Wetterström (m)
i Borås
